

**Uitgave van het
Humanistisch Verbond**

Verschijnt om de veertien dagen

**23ste jaargang nummer 12
8 juni 1968**

Hoofdredacteur: dr. A. L. Constandse

Redactieraad:
mr. dr. M. Rood-de Boer, prof. dr. J. C. Brandt
Corstius, H. Mozes, mej. E. van der Reijden,
R. de la Rie, mr. dr. H. J. Roethof

Redactiesecretaris: F. C. van Soesbergen
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641

Administratie, abonnementen en advertenties:
postbus 114, Utrecht, telefoon (030) 24641
giro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond, Utrecht

Advertentietarieven op aanvraag

Abonnementen per jaar:
voor Nederland, andere E.E.G.-landen, Suriname
en de Antillen f 9,50,
overige landen f 12,-

Losse nummers f 0,50

In dit nummer (8 pag.) o.a.:

Dr. H. Bonger: Breaking Point (pag. 3)

**Mr. Dr. M. Rood-de Boer: Organisaties van en voor
vrouwen (pag. 4)**

**Dr. S. L. Verheus: Hoe modern is de moderne
theologie? (pag. 5)**

**J. Kettelarij-van Brakell, Buijs: De mythe van Don Juan
(pag. 6)**

Bedreiging van burgerlijke vrijheden

HET Westduitse parlement was geruime tijd bezig een reeks wetten te behandelen die toegepast moeten worden in geval van een 'Notstand': ernstige verstoring van het openbare leven, revolutie of oorlog. De voornaamste teksten zijn aangenomen op 15 mei. De uiteindelijke aanvaarding van alle wetten, waarvoor een meerderheid van twee derden nodig is, werd verzekerd geacht met het oog op de grote meerderheid, waarover de twee coalitie-genoten, christendemocraten en socialisten, beschikken. In zo'n geval, bij het ontbreken van een echte parlementaire oppositie (alleen de conservatieve liberalen staan buiten de regering) pleegt het verzet zich buiten het parlement te uiten. Het ging voornamelijk uit van studenten, in Frankfurt staakten tienduizend arbeiders enige uren het werk, er was een rustige demonstratie te Bonn, maar 'de massa' kwam toen nog niet in beweging. De socialisten betoogden, dat alle democratische landen zulke uitzonderingswetten hebben, die eventueel de democratie buiten werking stellen, en dat er geen reden zou zijn voor verontrusting.

WAAROM gaat het? Tot nu toe hadden de drie vroegere bezetters, tot bondgenoten geworden, nog altijd het recht militair in te grijpen in geval van nood: opstand of oorlogsgevaar. Formeel bestaat dat recht nu niet meer; de bescherming der geallieerde troepen op Duitse bodem behoort door de Duitse regering verzekerd te zijn. Maar de NAVO kan verzoeken, de noodtoestand te proclameren. Hiervoor is dan wel parlementaire goedkeuring nodig, maar de buitenlandse druk kan in een crisistoestand sterk zijn. De noodtoestand kan overigens lang duren, door Bonn zelf geproclameerd worden uit vrees voor oorlog of revolutie, en in die tijd worden allerlei vrijheden opgeheven. Verboden zijn dan stakingen met een politieke tendens, er wordt censuur ingevoerd op briefwisseling en telefoongesprekken, het leger moet de politie helpen, er kan arbeidsdienstplicht worden ingesteld (voor meisjes bijv. om in ziekenhuizen te helpen) en het reizen kan worden beperkt. Als de twee kamers van het parlement niet meer normaal functioneren, moet een 'noodparlement' worden ingesteld, om de regering te controleren. In feite zal er echter een staat van beleg zijn. Ook in normale tijden wordt

overigens een systeem van 'zelfverdediging' door de regering gehandhaafd, voor het geval er eens een 'bedreiging tegen de republiek' zou ontstaan. En reeds een toestand van 'spanning' kan aanleiding geven tot beperking der vrijheden van de burgers.

DE vaagheid van de omschrijving der situatie, waarin een wettelijke dictatuur kan worden ingesteld, maakt de teksten van de uitzonderingswetten griezelig. En wie zou juist in Duitsland kunnen vergeten hoe de republiek van Weimar te gronde ging? Al vóór 1933 begon het met uitholling der democratie door reactie als Von Papen, terwijl daarna Hitler de burgerlijke vrijheden vermoordde en de dictoerachtig verkreeg van het parlement op grond van wetten betreffende een noodtoestand! Het behoeven in de toekomst niet eens neo-nazi's te zijn die de nog altijd zwakke Duitse democratie wettelijk om hals brengen, het kunnen ook autoritaire conservatieven zijn, die proberen om buitenparlementaire acties (stakingen, demonstraties, anti-militaristische of anti-kapitalistische bewegingen) te bestrijden, niet met een modernisering van politiek of staatsbestel, maar met onderdrukking. Het is waar dat de socialisten beloven er voor te zorgen dat de noodwetten niet voor reactionaire doeleinden zullen worden toegepast, maar die socialisten zitten niet altijd in de regering en hun aanhang neemt gestadig af. Het gevaar bestaat dat de politieke tegenstellingen zich toespitsen en dat de staat een instrument zal worden van de uiterste rechterzijde. Daarom moeten de noodwetten, deze toevoeging aan een al twintig jaar bestaande grondwet, ongelukkig worden genoemd.

VOORAL in kringen van intellectuelen overheerst de vrees dat de geestelijke vrijheden weer het eerst de dupe zullen worden van autoritaire heersers en van militairen. Men behoeft niet heel ver over de grenzen te kijken (Madrid, Athene!) om zulk een angst gegrond te achten, helaas. En een krachtiger oppositie tegen de noodwetten ware dan ook wel gewenst geweest. Of ze nog gekomen is zullen de lezers intussen wellicht weten.

KRITISCH ALLERLEI

Prostitutie I

ER zijn naar schatting in ons land tienduizend prostituées, als men degenen meerekent, die niet 'op wacht' voor de ramen zitten, maar zijn op te roepen (callgirls) en die in restaurants en café's hun cliënten vinden. Aldus een verhaal in Elseviers Weekblad. De fiscus schat het inkomen van een succesrijke 'full-time' beroepsprostituée op 60.000 gulden per jaar, waarvan zij dan gemiddeld 25.000 gulden belasting betaalt. In zo'n geval gaat de eventuele souteneur voor de fiscus vrij uit: hij heeft officieel geen inkomen. In 's rijks schatkist vloeit elk jaar 70 tot 80 miljoen gulden als belasting op inkomsten uit prostitutie, zodat althans voor het ministerie van financiën de 'ontucht' een wettelijk erkend bedrijf is. Een deel van dit inkomen ontsnapt niettemin aan de aandacht van de fiscale recherche, want men neemt aan dat elk jaar van 300 tot 400 miljoen gulden aan 'lichte meisjes' wordt overgedragen. Hoeveel mannen bezoeken hen? Sommigen menen: een half miljoen, maar daar zijn dan vele buitenlanders bij.

Prostitutie II

AMSTERDAM zou 3000 prostituées tellen (van wie er 300 voor de ramen zitten en 700 in hotels zijn te vinden). Den Haag duizend, Rotterdam moet daar tussen-in zitten: het heeft veel gelegenheidsprostituées. Volgens ruwe ramingen zou een derde deel van de inkomsten uit 'hoererie' door buitenlanders worden geleverd, zodat onze betalingsbalans voor minstens honderd miljoen voordeel trekt uit dit bedrijf. Het bedrag zal wel gerekend worden onder ontvangsten wegens 'dienstverlening aan het buitenland'. Het tarief per keer en per persoon zou van 20 tot 75 gulden bedragen, mede afhankelijk van de duur van het bezoek. Opmerkelijke conclusie: de jongste generatie levert minder prostituées en minder cliënten. 'Het schijnt - aldus de historicus H. W. J. Volmuller - dat deze generatie openlijker en eerlijker tegenover het seksuele staat dan de oudere generatie. En hiermee komt de kans op vermindering - niet verdwijning - van de prostitutie binnen het bereik der mogelijkheden.'

Panorama I

HET geïllustreerde weekblad Panorama, van katholieken huize, met een oplaag van 400.000 abonnees, heeft een hoofdredacteur, die nog al eens in het nieuws komt. Ditmaal was het geen succes. Hij stond een interview toe aan een verslaggeefster van het Haarlems Dagblad, en daar vloog de hele vaderlandse pers op af. Wat hij

zei was hard, meedogenloos, zo van 'Ik heb een afkeer van gehandicapten' of 'Wij schrijven nooit iets over zwakken of zieken.' En hongerlijders? 'Nee, ik wijd met veel liefde een artikel aan Israël. Zij pakken een geweer. Dat heb ik liever dan een hoopje mensen die zitten te jammeren om de mislukte rijsttoegst... Joden zijn een enorm ras. Dat komt uit een racistisch idee voort.' Voor negers voelt hij veel minder. 'Ik vind bepaalde eigenschappen van hen hoogst irritant... Weet u wat het is: ik heb een pest aan zielepoten.' Over pacifisme: 'Utopie, waanzinnig, niet haalbaar... Mensen hebben behoefte aan geweld. Ik laat ze ook foto's zien van geweld: dat komt tegemoet aan de lust tot geweld.'

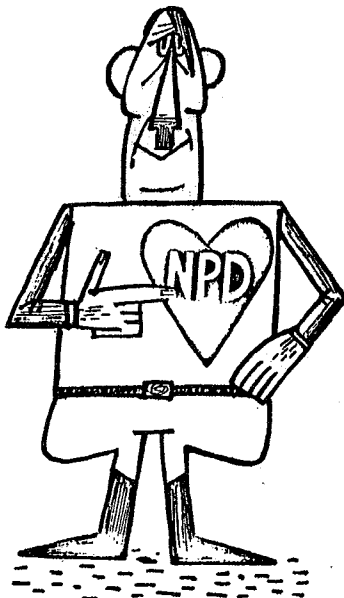
Panorama II

EN zo ging het dan maar verder. Hij sloeg ook door om een goede geweldenaar te lijken. In het christendom van de oorlogvoerende vorsten zou hij best gepast hebben, maar natuurlijk niet meer in dat van de pacifistische paters. Hij poseerde dan ook, hoewel hij zeide dat elke aanval op de godsdienst in Panorama taboe was, als een soort anti-christ. 'Hou me ten goede. Ik ben het volkomen oneens met het katholicisme en het christendom. Absurditeiten die door de wetenschap zijn achterhaald... Ik zeg altijd: God is dat wat men nog niet weet. Neen, ik geloof niet in een God. We komen alles te weten en dan is God achterhaald.' Dat is nu wel een verstandige opmerking, maar uit deze hoek komende is de verklaring niet eens een compliment voor het atheïsme, dat in het algemeen toch wel met hogere ethische idealen gepaard gaat. Overigens zaten er in het interview nog al wat tegenstrijdigheden. Het liep allemaal zielig voor de hoofdredacteur, de heer G. J. Vermeulen, af. Hij moest boete doen, betuigde bittere spijt dat hij zich had willen voordoen als 'een hard en meedogenloos baasje, gereed de hele wereld aan zijn laars te lappen in ruil voor succes.' Hij was echter niet zo'n rotvent. Hij ontkende een hekel te hebben aan gehandicapten. En de uitgeverij berichtte: 'de opvattingen van de heer Vermeulen nauwlettend te blijven observeren.' Panorama was weer eens in het nieuws geweest: het blad dat zoveel sex en geweld in zijn nieuws doet. In overeenstemming met de maatschappij was het interview echter wel.

Hitler

IN Madrid is voor driehonderd Spaanse en buitenlandse nazi's een heilige mis opgedragen aan de nagedachtenis van Adolf Hitler. Er werden bidprentjes met zijn por-

tret rondgedeeld. Aanwezig waren onder andere leden van de Blauwe Brigade, falangisten en carlisten (u weet wel, van prins Hugo van Bourbon-Parma, de echtgenoot van prinses Irene) die tegen de Sovjet-Unie hadden meegevochten. Een maand daarvoor waren groepen daarvan ook aanwezig geweest bij een herdenkingsmis, gewijd aan Benito Mussolini. Op de bidprentjes voor Hitler werd gesproken over 'een mis voor de rust van zijn ziel en van al diegenen die met hem stierven bij de verdediging van de christelijke en westelijke beschaving.' Of er ook vertegenwoordigers bij zijn geweest van de Westduitse NPD is niet vermeld.

Predikanten

DE jonge predikant Hidemi Ito uit Tokio: 'Holland is conservatief. Jullie praten maar over God en doen weinig aan politiek.' In Japan is één procent der bevolking christelijk, ruim een miljoen. Er is veel onrust over autoritaire methoden in Japan en over de onrechtvaardige verdeling van de welvaart. 'In deze situatie staan de meeste christenen aan de kant van de linkse partijen, vooral aan die van de op China gerichte communistische partij.' Dominee Ito wil een zodanige revolutie dat de maatschappij menselijker wordt. Een collega uit Madagascariel eveneens het kapitalisme aan, dat in zijn land bestaat, en de corruptie. 'De jongeren, vooral de intellectuelen onder hen, roe-

pen om een revolutie. Op het platteland kan die ieder ogenblik uitbreken... De functie van de kerk is niet te trachten de revolutie tegen te houden. Of de kerk dat wil of niet, de revolutie komt toch. Wel kan de kerk de mensen helpen, rijper te worden om hun maatschappij gezond te maken. De kerk moet het volk en niet de regering dienen. Als er revolutie komt moeten de christelijken die leiden.' Hij was alleen bang voor buitenlandse interventie, zoals in Vietnam, waardoor bloedvergieten onvermijdelijk zou zijn.

Nederland

ZIEHIER wat dominee Maxim Rafransoa uit Madagascariel denkt over Nederland, zoals het Haarlems Dagblad dat samenvatte: 'Als ik de discussie in Nederland meemaak dan waan ik me op een andere planeet. Wij op Madagascariel spreken over leven of een hongerdood sterven, jullie praten over percenten, het percentage van de komende loonsverhoging, van de ontwikkelingshulp, en het percentage van een sociale verzekering. Jullie zijn niet radicaal! Misschien kun je je dat permitteren in een rijk land, maar ik zou graag willen dat jullie wat meer met ons meevolden.'

Playboy

IN de Volkskrant bespreekt Hopper (Nico Scheepmaker) het verschijnsel, dat in Playboy massa's foto's voorkomen van blote meisjes, maar niet van naakte vrouwen met dito mannen. Handtastelijkheden van die aard worden weergegeven in tekeningen, zogenaamde cartoons. Hij noemt er een aantal op - sommige 'schuin', andere grappig - en besluit dan als volgt: 'We staan op straat, de brandweer blust uitslaande brand, kijkend naar die brand een kerstman en een meisje die naast elkaar staan, het meisje is naakt, maar heeft de baard van de kerstman als vlijgeblad voorgebonden, de kerstman is baardloos, en zegt: 'Niets te danken.' U merkt wel, het wemelt in Playboy van gemengde verhoudingen, maar alleen als cartoon, niet als foto. Zo iets zou je toch leuk kunnen arrangeren, zo'n meisje met afgezakte baard en zo'n baardloze kerstman op de foto, terwijl de brandweer blust, maar nee: dat schijnt de code te verbieden, 'ontucht' mag, maar alleen in het rijk van de fantasie: de cartoon...

*Alle geraas is verstomd. Terzijde getreden
Gevoel ik met al mijn kracht mijn zinnen:
Mijn lot was benijdenswaardig. Ik leefde en gaf
Heel mijn ziel voor mijn naasten.
Niets hogers is er. Met mijn hart heb ik het doel bereikt
En op mijn weg ben ik niet vastgelopen in beuzelingen.*

BORIS PASTERNAK
Russisch dichter (1890-1960)

(Vertaling P. Krug).

Beroering en verontrusting

IN Frankrijk zijn de studenten-onlusten gevolgd door uitgebreide stakingen der arbeiders. Deze waren veel storender voor het openbare leven dan de demonstraties en barricaden in de universiteitswijk – waarover wij in het vorige nummer van Mens en Wereld iets hebben opgemerkt – maar anderzijds ook heel wat minder 'ideologisch'. Nadat de vakbonden zich achter de stakers hadden gesteld, die vele bedrijven hadden bezet, bleek dat de studenten en arbeiders zich duidelijk van elkaar onderscheidde. De vakbonden stelden centraal: medezeggenschap, hoger loon, betere sociale verzorging, grotere gelijkheid met de bourgeoisie. Voor de studenten ging het om meer ideële waarden en vooral om de vrijheid. Steeds voelbaar was de spanning tussen de communistische leiding van de grootste vakbond en de zogenaamde 'anarchistische' tendensen in de studentenbeweging. Bij enkele vakbonden speelden zelfs conservatieve gevoelens een rol, zoals de wens het aantal buitenlandse arbeiders te beperken, omdat die (uit armere landen afkomstig) de lonen drukten. In belangwekkende beschouwingen werd de vraag gesteld, of bepaalde stakingen, hoewel mede gericht tegen het autoritaire regime van de Gaulle, wel wezenlijk democratische doeleinden begunstigden. Er waren vrijheidlievende intellectuelen, solidair met de arbeiders, die bijvoorbeeld beduchtheid uitspraken over de invloed van autoritaire politici in de stakingsbeweging.

HET humanisme kan alleen gedijen in vrijheid. Het behoeft stellig geen burgerlijke democratie te zijn: in een democratisch socialisme zou het een goede voedingsbodem vinden. Als het humanisme aan een bepaald maatschappelijk systeem was gebonden, was het een povere zaak. Maar naar zijn aard moet het huiverig staan tegenover elke machtspolitiek waarin het materiële belang voorop staat. Er deed zich in Frankrijk echter een ongewone complicatie voor. Noch de doeleinden van de studenten, noch die van de arbeiders waren van die aard dat zij een sociale revolutie zouden behoeven. Daarvoor zijn ook de voorwaarden niet aanwezig. De vraag rijst dus waardoor de uitbarstingen zo heftig waren, dat de verzetsmethoden veel leken op die van een omwenteling. En men komt steeds weer terug op het diepe onbehagen, vaag en veelzijdig, ten aanzien van het huidige maatschappelijke bestel. De onlustgevoelens betreffen alle terreinen van het leven: economische ongelijkheid, politieke machteloosheid, opstand tegen de kunstvormen, verzet tegen kerkelijk gezag en theologische dogma's, angst voor oorlog... en wat niet al. De westelijke Welfare State in een arme wereld begint tevens een probleem te worden. In zulk een diepe crisis vervult het internationale humanisme een functie als factor tot vermenselijking der samenleving, als achtergrond van oppositie tegen hetgeen verouderd en onrechtvaardig is, maar ook als inspirator tot een redelijke oplossing van de urgente vraagstukken. Het is onvermijdelijk, begrip of sympathie te tonen voor opstandigheid, maar ook noodzakelijk de verzetsmethoden te keuren naar haar gehalte. Voorkeur voor een niet-gewelddadig en vrijheidlievend optreden met constructieve doeleinden is daarbij wel vanzelfsprekend.

Breaking point

LANG, te lang, ligt het poëtisch pamflet van Frans Depeuter op mijn schrijftafel ter recensie. Tijdgebrek is de enige reden van deze late bespreking. Ik haast mij nu om mijn bewondering uit te spreken voor dit hartstochtelijk poëtische werk. Hier is een gedrevene aan het woord, die zijn afschuw uit van het geweld, van de zinloze oorlog, die zich afspeelt in een wereld, die stikt in de luxe, het kleine egoïsme, het najagen van amusement.

*'nu hoor ik hen denken
het is wel een vleugje gek
en excentriek
zo'n donkere bril op je neus
maar dichters moeten hun ogen beschermen
tegen het veel te felle zonlicht...'*

Zelden heb ik zo indringend, beeldend en hartstochtelijk gelezen over de waanzin van de oorlog, over de schuld van blanke overheersers in Afrika, over de huichelarij en het superioriteitsgevoel der blanken.

*'rechtvaardig is de oorlog
van hen die de overwinning behalen
zo zweer ik bij God en de duivel
in overdrachtelijke zin wil dit zeggen
dat het erop aankomt
zoveel mogelijk slachtoffers te maken
om je strijd te verantwoorden...'*

En het volk dat juicht
Het volk juicht zijn moordenaars toe

*en als hun dochter trouwt (ik zeg zo maar iets)
een overdadig feest
een bruidsschat van een koppel miljoen
een racewagen voor eigen gebruik
om boodschappen te doen in de stad
een uitgestrekte farm misschien
met ganse hectaren bouwland errond
en als appeltje voor de dorst
een flinke bankrekening natuurlijk*

En het volk juicht dat toe
Het volk juicht zijn zwendelaars toe

Het is goed en nodig, dat mensen tussen ons leven en opstaan om het uit te schreeuwen; wat hebben wij gedaan, wat doen wij dagelijks, als er zoveel wreedheid, smerigheid om ons en in ons is. Als alle doden, die liggen op de oorlogskerkhoven zouden opstaan, zouden wij van schaamte niet meer kunnen leven. Ik citeer niet verder, ik hoop dat velen alsnog (het stuk werd in de zomer van '67 geschreven en uitgegeven) *breaking point* zullen bestellen. Het is waard om in talloze exemplaren voort te leven. Het is een indrukwekkend pleidooi voor de eenvoudigste menselijkheid, die, blijkbaar, het allermoeilijkste te verkrijgen goed is, in onze wereld.

H. B.

*) Een poëtisch pamflet door Frans Depeuter, verkrijgbaar Zandstraat 14, Herentals, België.

Zeg mij wat gij leest en ik zal zeggen, wie gij zijt. Wie ben ik eigenlijk? 'k Heb net de Sperwerkrant terzijde gelegd. Die was in de lectuurmand terechtgekomen. Extra koopjes en jubileumzegels om op kaarten te plakken voor 'zeer fraaie gratis geschenken'. Ik doe dat altijd trouw, zegels plakken. Er gaat een zekere rust van uit en als je boos bent, kun je er extra hard op slaan met je vuist, om het af te reageren.

Behalve die verdwaalde kruidenierskrant, lag me nog iets anders onder handbereik en wel de Avenue van juni, een prachtig verzorgd maandblad, dat ik altijd met veel plezier lees. Deze keer hadden ze de journalist Aad van der Mijn en de fotograaf Ed van der Elsen naar Zuid-Afrika gestuurd, om zomaar eens wat rond te kijken. Heel onbevooroordeeld kijken naar de toestanden daar, de apartheid, is dat nu allemaal zo erg, loopt dat nu zo'n vreselijke vaart? Moeten we dat nu niet met een korreltje zout nemen? Op de voorpagina van de Avenue staat een foto van een geel bord, waarop staat: 'Stad Johannesburg. Die afdeling parke en ontspanning. Hierdie grasperk is uitsluitend vir blanke moeders met suigelingen bedoeld. Op Las.' Voor wie meent, dat hij dit Zuidafrikaans misschien niet goed begrepen heeft, geef ik ook nog even de Engelse vertaling, die eronder staat: 'City of Johannesburg. Parks and recreation department. This lawn is for the exclusive use of European mothers with babies in arms. By Order.'

Asjeblijft. Daar zijn wij net zo'n drieëntwintig jaar af, van dit soort bordjes.

Alleen maar kijken moesten de journalist en de fotograaf, zonder emotie, zonder drift en dan berichten, wat daar gebeurt. Het is ze niet gelukt. Ze hebben het geprobeerd, maar het onbegrijpelijke, het onvoorstelbare, dat in strijd is met de meest elementaire begrippen van menselijkheid, heeft zich niet koel en onbewogen laten registreren en doorzenden. Het is een kreet geworden van: 'Dat gaat toch niet!' Maar ja, hoor, 't gaat best. De Zuidafrikaners vinden, dat ze al een mooi eind op streek zijn. Hele stukken van Johannesburg bijvoorbeeld zijn al van niet-blanken 'gezuiverd'. Een enorme prestatie. Waar die niet-blanken nu zijn? O, in een soort ghetto buiten de stad, met veel te weinig straatlantaarns en veel te veel mensen in veel te kleine huisjes, met ontwrichte gezinnen en een misdadige jeugd. Moeten ze daar wonen? Welnee, ze kunnen ook naar hun 'thuisland' gaan, ergens ver in de bergen, maar dan zijn ze natuurlijk wel verstoken van iedere kans om nog een plaatsje te krijgen op de blanke arbeidsmarkt. Werken mogen ze wel in de stad en er hun geld uitgeven, maar voor de rest 'wegwezen'. Ze zijn ook zo dom, hè, zo vreselijk dom. Nu ja, er wordt ook geen geld beschikbaar gesteld voor hun onderwijs en het zelf betalen kunnen ze niet, want ze verdienen veel minder dan de blanken. Zo zit dat. Verder hebben ze alles apart: loketten, wachtkamers, maar dat is 'heel gewoon'. En 't is nog lang niet af, het apartheidplan. 't Moet nog verder, nog 'volmaakter'.

18,5 miljoen mensen, waarvan 3,5 miljoen blank en de andere 15 miljoen mag alleen meedoen, als ze nuttig zijn voor de blanke welvaart. Zeg mij wat gij leest... Een briesende leeuwin, dat ben ik op 't ogenblik.

Kom, ik ga jubileumzegels opplakken. Dat reageert zo lekker af.

Organisaties van en voor vrouwen

IN het Humanistisch Verbond kennen we geen aparte vrouwen-afdelingen. Sommige gemeenschappen organiseren weliswaar een enkele maal (middag-)bijeenkomsten voor vrouwen, maar in beginsel zijn humanisten zowel mannen als vrouwen, die wonen in hetzelfde H.V.-huis. Er lijkt ook geen reden te zijn, om in die situatie wijziging te brengen. Binnen het Humanistisch Verbond bestaat geen diskriminatie ten opzichte van vrouwen (of mannen). Vertegenwoordigers van beide geslachten kunnen volwaardig lid worden, zij kunnen bestuurder van een gemeenschap zijn, zij kunnen werkzaam zijn in de geestelijke verzorging of bij het vormingsonderwijs. Noch de bestuurdersplaatsen, noch de bezielende posten, noch de meer verzorgende functies zijn speciaal gereserveerd voor één geslacht. Vrouwenafdelingen zijn in het H.V. niet nodig: er hoeft niet voor 'Gleichberechtigung' gestreden te worden en er hoeft evenmin een grote achterstand in scholing te worden ingelopen. Of de vrouwen ook werkelijk in gelijke mate deelnemen aan de arbeid van en in het Humanistisch Verbond als voor haar mogelijk is, is een vraag, die we op dit moment onbeantwoord zullen laten...

BIJ de jongste politieke partijen ontbreken de afzonderlijke vrouwenafdelingen eveneens. D66 kent ze niet en, bij mijn weten, hebben ook de politieke, radikale vrienden van de heer Bogaerts geen vriendinnengroep opgericht. Ook hier is geen noodzaak aanwezig voor groepsvorming van vrouwen apart.

MOETEN we nu uit de twee bovenstaande voorbeelden van jonge, moderne organisaties de konklusie trekken, dat alle vrouwenverenigingen uit de tijd zijn en dat een besluit tot opheffing het enig verstandige zou zijn, dat de bestaande vrouwenorganisaties te doen staat?

Om de gedachten te bepalen: er bestaan 34 landelijke vrouwenverenigingen in Nederland, die met elkaar ongeveer 600.000 leden tellen. Daarvan werken 20 grote verenigingen samen in het Nederlands Vrouwen Comité (NVC), dat in het laatste oorlogsjaar werd opgericht en dat volgend jaar haar 25-jarig bestaan zal vieren. Van elke 6½ nederlandse vrouw is één georganiseerd in een aparte vrouwenvereniging. Waarschijnlijk is dit aantal groter, want naast de hier genoemde grote landelijke organisaties bestaan tal van kleine, plaatselijke kringen, bijvoorbeeld met een cultureel of maatschappelijk doel.

NU wordt in de laatste tijd wederom regelmatig de vraag gesteld of men niet naar opheffing van de bestaande verenigingen moet streven. Men redeneert dat het zich afzonderlijk verenigen van vrouwen een soort primitief overgangsstadium vormt, dat snel gepasseerd zou moeten worden. Het zijn niet alleen (maar wel hoofdzakelijk) buitenstaanders, die deze korte metten willen maken. Zo is zeer recent in de vrouwenbond van de Partij van de Arbeid een diepgaande discussie gevoerd over de vraag, of het socialistische vrouwenwerk apart diende te worden voortgezet, dan wel geïncorporeerd moest worden in het gewone afdelingswerk van de partij. Dit laatste zou, niet helemaal maar toch vrijwel, een opheffing betekenen van de vrouwenbond. Ook in andere politieke partijen houdt men zich bezig met deze vragen.

WANNEER we een eningszins genuanceerd antwoord willen geven, moeten we een aantal factoren mee in beschouwing nemen. Allereerst is belangrijk, na te gaan of de georganiseerde vrouwen werken binnen een groter geheel. Zelfs wanneer dan hun aparte bond of kring of groep zou wegvallen, behouden zij toch het grote politieke of godsdienstige tehuis als vaste achtergrond.

stuk een belangrijke functie vervullen, die niet werken binnen een andere ruimere groepering en waarvoor geen enkele mannelijke pendant bestaat. Het laatste is eigenlijk niet belangrijk als argument voor het oprichten c.q. in stand houden van een vereniging van vrouwen, maar het wordt door de tegenstanders wel dikwijls gehanteerd. Wat zou overblijven als deze vrouwenverenigingen weg zouden vallen? Niets. Een vacuum. En met een vacuum is niemand gediend.

NAAR ik meen moeten alle verenigingen, zowel die van uitsluitend mannen, of die van vrouwen, of die van een gemengde bevolking, het al dan niet voortbestaan van de organisatie laten afhangen van de zin of on-zin van haar doelstelling. Kritisch bezien van de statutaire doeleinden is belangrijk, niet de vraag tot welk geslacht de leden behoren. Door regelmatig de doelstellingen bij te schaven en aan te passen aan de eisen van de maatschappij, kan een organisatie springlevend blijven, of haar leden mannen zijn, dan wel vrouwen. M. R.

Avonturen met kinderen

OP een lagere school, waar vogels van diverse religies een onderkomen vinden, is het Godsbergrip van de één, een groot vraagteken voor de ander. Tijdens het 'overblijven' tussen de middag had Wim een flink stuk van zijn laatste boterham, meer dan men een korstje zou mogen noemen, in een papiertje in de prullenbak gegooid, waar Roger het voor mij uitviste en er mee kwam aandragen, als iets heel onoorbaars.

In zo'n geval richt men zich dan tot de klager met woorden als: 'Je moet niet klikken' en tegenover de beklagde zeg je, dat eten weggooiën niet mag, denk aan al die kinderen, die honger hebben etc. Een predikatie die aangehoord wordt op dezelfde wijze als wij zelf vroeger deden, waar het spinazie, lof en andere toen onaantrekkelijke spijzen betrof.

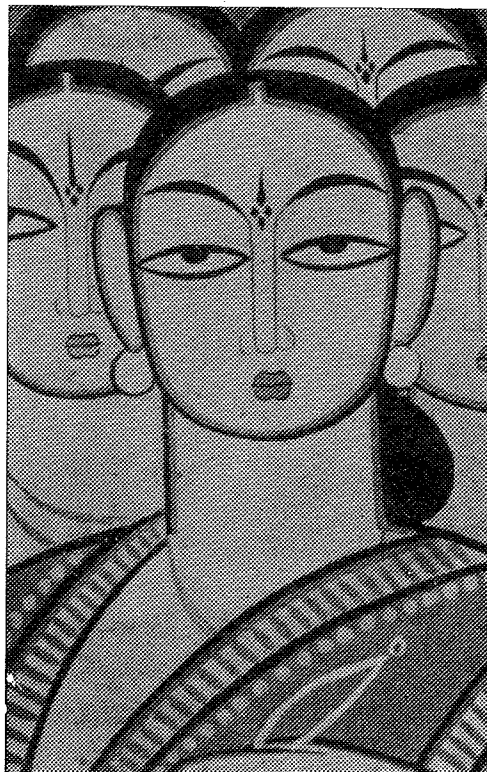
Blijkbaar vond Roger mijn boetepreek niet geïnspireerd genoeg klinken en hij meende Wim te moeten toevoegen: 'Als jij maar weet, dat God dit gezien heeft!' Een schot dat totaal buiten de roos geschoten bleek bij Wim. Hij keek tenminste met een gezicht van: 'Nou, en?'

'Weet jij dan niet wie God is? God is die meneer daarboven, die altijd alles ziet van iedereen. Al tijd!' 'Hoe kan dat nou?', kwam Wim, eerlijk verbaasd. 'Omdat God overal tegelijk is, hier, en buiten, enne in Engeland, overal!'

Wim kauwde hier even over door, maar slikken kon hij het kennelijk niet: tenslotte kwam er deze volzin, die ergens een voltrefter inhield: 'En geloof jij dat nou heus, Roger?' Roger draaide zich om en verliet de klas.

Een meisje, Elizabeth, deponeerde onlangs een vraag in de vragenbus, die op mijn tafel staat; ik geef hem u zonder de spelfouten, maar verder geheel woordelijk, weer: 'Hoe moet ik me Onze Lieve Heer voorstellen? Zit hij altijd op die wolk? Draagt hij een lang, wit hemd? En wie brengt hem zijn eten? Waar slaapt hij?'

Voor deze laatste vragen zijn typerend voor de gevoelswereld van het jonge kind, dat zich veilig en geborgen wil weten. Voor een kind is het immers zo héél belangrijk van wie je het eten krijgt en waar je bedje staat! D. R.-E.

ER bestaan echter organisaties voor vrouwen, waarbij dit volstrekt anders ligt. Als voorbeeld kan men de Nederlandse Vereniging van Huisvrouwen noemen, die meer dan 50.000 leden telt, of de Vereniging van Vrouwen met Academische Opleiding (VVAO), die 3400 leden heeft en die in de afgelopen meimaand haar 10e lustrium vierde. Natuurlijk zijn hiernaast andere vrouwenverenigingen te noemen, die stuk voor

Op 28 mei j.l. werd mevr. Mr. Dr. M. Rood-de Boer, lid van de redactieraad van Mens & Wereld, gekozen tot voorzitter van het Nederlands Vrouwen Comité. Zij volgde mevr. Mr. J. Corver-van Haften, 2e kamerlid voor de V.V.D., op, die deze functie gedurende zes jaar heeft bekleed.

Het Nederlands Vrouwen Comité is een overkoepelende organisatie, waarbij alle grote landelijke organisaties zijn aangesloten en die dan ook meer dan 600.000 leden telt.

In bovenstaand artikel geeft mevr. Rood op ons verzoek enkele beschouwingen over het werk van vrouwenorganisaties.

Wij wensen haar van harte geluk met haar verkiezing.

De redactie

Hoe modern is de moderne theologie?

IN mei van dit jaar kwamen de Moderne Theologen voor hun jaarlijkse vergadering bijeen. De Moderne Vergadering heeft een respectabel verleden. In haar midden hebben al ruim een eeuw theologen van vrijzinnig protestantse signatuur willen theologiseren als moderne mensen, zonder zich daarbij gebonden te weten aan enig dogmatisch gezag. Jarenlang was deze Moderne Vergadering als het ware de arena, waarin de vrijzinnige geleerden in menig felle discussie met elkaar de strijd aanboden. In het openingswoord van deze (102e) vergadering heeft de voorzitter Prof. Dr. G. J. Honderdaal er voor gepleit de grenspalen van de vergadering te verzetten. Modern theologiseren is niet langer het privilege van predikanten en theologen van vrijzinnig-protestantse huize. Daarom is de tijd gekomen de oude binding te doorbreken en voor een volgend samenkomen ook moderne theologen van Rooms-katholieke, Orthodox-hervormde, Gereformeerde en Humanistische afkomst uit te nodigen. De vergadering onderschreef dit.

VOOR deze vergadering werd de hoofdschotel gevormd door een referaat van Dr. L. J. Springer (Leiden) over 'God achter de horizon'. De inleider wilde duidelijk maken dat 'de dood van God' niet het einde van het christelijk geloof, wel het einde van het traditionele christendom betekent, en dat het christelijk geloof in de toekomst iets geheel anders zal zijn dan het voordien is geweest. Belangrijk moment in de ontwikkeling is hierbij de definitieve breuk met een concreet-realistische voorstellingswereld. De voortgaande wijsgerige en natuurwetenschappelijke onderzoekingen hebben dit beeld al eeuwen lang steeds verder afgebroken. Nu beleven wij een tijd, waarin opnieuw van betekenis kan worden de visie van Kant, die het godsdienstig 'weten' wilde opheffen om plaats te maken voor het 'geloof'. Hier en daar wordt er in onze tijd inderdaad iets van die ruimte zichtbaar. Anderzijds constateren wij een eenzijdig positivisme, dat uitgaat van het dogma dat alles, wat niet binnen de bevattelijkheid van het verstand ligt 'non-sense' is. Voor de godsdienstige mens is dit een verstandelijk dogmatisme. Dr. Springer kan het opruimingswerk ten aanzien van de concreet-realistische geloofsvoorstellingen met een zekere vreugde begroeten, want dan komt juist de weg vrij voor een andere opvatting van geloof, die meer oog heeft voor het ondoorgrondelijk mysterie als achtergrond van alle werkelijkheid. Dr. Springer acht zich hier dichtbij het denken van Paul Tillich. Ons weten zal de weg terug moeten durven gaan naar de geleerde niet-wetendheid, zoals wij die al bij de mystieken aantreffen. In onze tijd zien wij het geloof meest in het versleten gewaad van het traditionele christendom. Dr. Springer ontwaart een gouden draad van een hogere theologie, die haar oorsprong vindt in een met het Evangelie tot eenheid versmolten, aan de Grieken ontleende godsdienst-philosophie. Hij vertrouwt dat een kritisch doordenken van de diepste gedachten van deze wijsgeren en de christelijke mystieken een belangrijke bijdrage zal kunnen leveren om uit de impasse, waarin het denken over God in onze dagen geraakt is, te komen. Deze denkbeelden van Dr. Springer zal men binnenkort in een boek van zijn hand nader uiteengezet vinden.

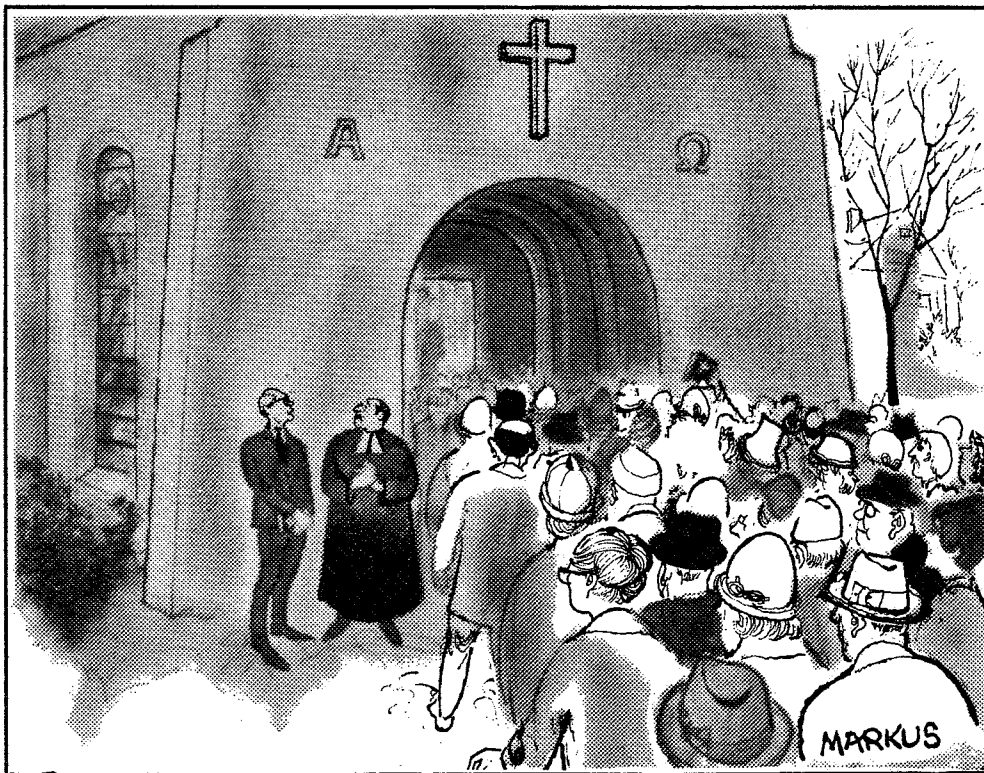
ER werd door de aanwezige theologen geboeid geluisterd naar het klare betoog – de volgende discussie liet er geen twijfel aan bestaan dat het gehoorde toch ook menig weerwoord oproep. Het grootste bezwaar had de vergadering wel tegen het intellectuele klimaat waarbinnen zich de gehele probleemstelling voltrok: m.a.w. mag de geloofscrisis van nu wel zo op het verstandelijk vlak gezien worden? Het was volgens verschillende deelnemers aan de discussie de vraag of de crisis niet juist wordt veroorzaakt

door heel andere momenten: de grote maatschappelijke verschuivingen, de angst voor het ontmenselijke leven, het levensgrote gevaar van een allesvernietigend geweld. Ook wanneer men respect bleek te hebben voor de geschilderde geloofshouding, die een christelijk geloof van nobele allure doet vermoeden, blijft de vraag of men in deze verheven sfeer van zeer individuele vroomheid wel het antwoord op de vragen van onze tijd kan verwachten.

Kan – zo formuleerde een der aanwezigen – een geloofscrisis als wij thans beleven wel bezworen worden door een theologie, die zo bepaald wordt door de mystieke 'via negativa'? En laat datgene waar het in de kern van het evangelie om gaat zich wel organisch vruchtbaar verbinden met een zo individualistische mystiek getinte theologie? Het besef als christenen in gebreke te zijn gebleven op het stuk van de navolging van Christus laat zich in onze tijd niet gemakkelijk wegdeneren, zo hoorde men.

S. L. Verheus

'Wie heeft in Gods naam het gerucht verspreid, dat hier Dutschke weer zal discussiëren? De toeloop is angstwekkend.'

Logica en religie 2

DE reactie van E. Keyl (M&W 13/4) op mijn zien van de religie in het licht van de dialectische logica (M&W 16/3) toont weinig begrip voor deze poging religie, filosofie en wetenschap als een geheel te zien. Bovendien heeft Keyl weinig waardering voor de niet meer 'moderne' Hegel. Alsof de humanist thans alles begrijpt wat in het verleden door filosofen is gezegd en alsof wijsheid aan deze tijd gebonden is.

HEGEL had kritiek op de logica van Aristoteles. De hedendaagse wetenschapsmens heeft kritiek op de logica van Hegel (zie ook H. Scholz: Abriss der Geschichte der Logik). Zou het van humanistisch standpunt uit gezien niet gewenst zijn meer begrip voor beide vormen van logica op te brengen? Zulk een wederzijds begrip is mogelijk omdat deze twee vormen van logica op verschillend terrein van de werkelijkheid betrekking hebben. De dialectische logica is van primair belang nl. voor het begrijpen van de wording of de schepping zelf, omdat de mens hier direct deel aan heeft met zijn geest, welke stellig meer inhoudt dan het intellectuele verstand (zie hiertoe ook Alexis Carrel: De onbekende mens). De klassieke of formele logica daarentegen is secundair van belang om het geschapene of 'er-zijn' beschouwend te analyseren.

DE wetenschapsmens heeft wel het recht een algemeen gangbaar woord als 'logica' op eigen terrein toe te passen, vooral als hij dit woord dan van een bijzonder predicaat zoals 'formeel' of 'exact' voorziet. Maar hij heeft m.i. niet het recht het algemeen geldende woord vervolgens uitsluitend voor het eigen terrein op te eisen.

BEHALVE het woord 'religie' zijn er veel woorden die niet of nauwelijks met de formele logica, maar zeer goed met de dialectische logica zijn te beredeneren. Als voorbeeld het woord 'humor'. Ieder voelt wel aan dat humor scheppend kan werken. Maar begrijpt men dit ook? Welnu, de werking van humor is dialectisch en daarom alleen als zodanig te beredeneren. Humor is de 'synthese' van twee tegenstellingen, twee 'tegengedelen' nl. enerzijds de feitelijkheid als 'these' en anderzijds een hieraan tegengesteld inzicht (van de humorist) als 'anti-thesen'. Deze tegenstelling werkt bevrijdend, dus scheppend, omdat de mens hierdoor uit een zijnsleer wordt gehaald. Laten wij proberen bij al onze vaak noodzakelijke tegenstellingen de humor niet te vergeten.

B. Cool

De mythe van Don Juan

IN *Mens en Wereld* van 13 april heeft Peter Krug, in een polemieek met de heer H. R. O. Snijder, gevraagd wat de lezers dachten van het 'donjuanisme'. Mevrouw J. Kettelarij-van Brakell Buijs heeft daarop een bijdrage geschreven over oorsprong en zin van de mythe van Don Juan, zoals deze voorkomt in de literatuur. De redacteur van M. en W. heeft er nog enkele opmerkingen aan toegevoegd.

DE MYTHE van Don Juan is een typisch Europese verbeelding en misschien is er in de hele Europese literatuur geen karakter, dat zoveel inkarnaties heeft beleefd als juist deze figuur. En ook geen, dat in die mate de mogelijkheid in zich draagt, zó verkleind en ge vulgariseerd te worden, als dat met deze figuur gebeurd is.

Geboren als Spanjaard, is Don Juan een vertikaal karakter, d.w.z. dat hij te maken heeft met leven en dood, hel en hemel en dat hij door en door individualistisch en irrationeel is. En om deze laatste eigenschappen ook een typisch Europees karakter, want is de Europese cultuur in haar hoogste uitingen niet de cultuur van de droom, de individuele of de collectieve droom? Subjectiviteit is daarin het meest kenmerkend. Ook de figuur van Christus, die voor een groot deel toch zijn stempel heeft gedrukt op onze cultuur, zelfs nu nog, is in Europa gegroeid tot een individuele, vaak an-archistische, maar altijd irrationele droom.

Zowel de éne als de andere figuur, hoe verschillend ook, heeft in Europa het karakter van een mythe gekregen, die weinig meer te maken heeft met personen, die geleefd hebben. De historische Don Juan woonde volgens de legende in Sevilla en stond daar bekend als een losbol en vrouwenjager. Op een nacht doodde hij de Commandant Ulloa, nadat hij eerst zijn dochter had verleid. Omdat de autoriteiten hem, uit vrees voor zijn machtige familie, niet durfden straffen, verborgen de Franciscaner monniken hem in hun klooster, waar hij in het geheim werd gedood. Zij verspreidden echter het gerucht, dat Don Juan de kapel was binnen gegaan, waar de Commandant begraven lag en daar het standbeeld van de Vader van zijn geliefde beledigd had, waarop het beeld tot leven was gekomen en de overmoedige jongeman de hel in had gesleept.

TIRSO de Molina was de eerste, die dit gegeven in het begin van de 17e eeuw verwerkte tot een toneelstuk: 'De bedrieger van Sevilla en de stenen Gast'. Dit gegeven werd al spoedig door de Italianen overgenomen, maar de figuur van Don Juan wordt op hun toneel gespeeld en opervlakkiger. Molière schijnt zijn 'Festin de Pierre' aan de Italiaanse versie ontleend te hebben. Zeker is, dat Don Juan zijn oorspronkelijke karakter hier wel verloochend heeft. Ook in Da Ponte's libretto, waarop Mozart zijn betoverende muziek voor 'Don Giovanni' schreef, is de eigenlijke Don Juan-figuur verloren gegaan, en blijft er niet veel meer over dan een verhaaltje met een vrij zinloos slot, dat alleen door Mozarts muziek tot een onvergetelijk kunstwerk is geworden.

In 1676 duikt Don Juan in Engeland op, in Shadwell's 'The Libertine', en daarna bewerkt Byron het gegeven en maakt een soort tourist van hem. Ten slotte komt Bernard Shaw met 'John Tanner'. Geen van deze Don Juans heeft echter het oorspronkelijke 'transcendentale' ka-

rakter behouden, noch het Spaanse temperament, dat daar een voorwaarde voor is.

DAN komt in het begin van de 19e eeuw een verandering, die het karakter in een irrationele sfeer plaatst. Zorrilla heeft zich afgevraagd, wat er met Don Juan zou gebeuren, als hij een totaal onschuldig meisje zou ontmoeten, dat zich aan hem zou geven in zuivere liefde, hetzelfde thema ongeveer als in Faust. Het verhaal is dan als volgt: Don Juan heeft Doña Inés ontvoerd uit een klooster. Ze zijn in zijn landhuis aan de rand van Sevilla en zij bekent hem juist haar liefde, als haar Vader, de Commandant, arriveert, samen met één van Don Juans rivalen, Don Luis, van wie Don Juan kort geleden nog de bruid verleid heeft. Dan stort hij zich aan de voeten van Doña Inés' Vader en biedt hem zijn vrijheid en zijn fortuin aan in ruil voor de liefde van zijn dochter. Verontwaardigd wijst de oude man hem af en hij en Don Luis behandelen hem als een lafaard. Op dat ogenblik herleeft de oude Don Juan en roept: 'Ik riep de hemel aan, maar te vergeefs, laat nu de hemel verantwoordelijk zijn voor mijn daden!' en hij doodt de beide mannen en vlucht het land uit. Als de soldaten komen offert Doña Inés zich voor hem op en wordt gedood. Zo eindigt het eerste deel.

In het tweede deel komt Don Juan, na een lange afwezigheid, in het mausoleum, dat zijn Vader inmiddels voor de slachtoffers van zijn losbandige zoon heeft laten bouwen en vindt daar ook het graf en het beeld van zijn geliefde Doña Inés. Plotseling verdwijnt het beeld en haar geest spreekt: 'Wij zullen samen verdoemd zijn of samen gered worden, Don Juan, onze redding is in jouw handen!'

DEZE woorden ontroeren hem zo, dat hij in tranen uitbarst, net op het ogenblik, dat zijn vrienden, die hem achterna gegaan zijn, binnen komen. Ze denken, dat hij onder de indruk is van de makabere omgeving en drijven de spot met hem, waarop Don Juan, om zich een houding te geven, de vrienden uitnodigt om met hem en het beeld van de verslagen commandant een feestmaaltijd te houden. En dan komt het beeld in beweging en opent zich de vlamme hel, waar Don Juan naar toe gesleurd wordt. Maar voordat de hel zich over hem sluit, valt Don Juan op de knieën en smeekt de hogere machten om vergiffenis voor zichzelf en Doña Inés waarop ze beiden, volgens de belofte, worden gered. En we zien de hand van Doña Inés, die ze vanuit de hemel naar hem uitsteekt.

Voor mijn gevoel gaat hier het aller-individueelste karakter van Don Juan verloren. Hij wordt gered door Doña Inés en door zijn liefde voor haar, niet door zijn eigen droom, zoals, geloof ik, een dichter gered wordt of zich redt in zijn droom, die hij moet en zal vinden en waarvoor hij als een wervelstorm, met opzijetting van alle wetten en geboden en alle collectieve normen, over Europa raast. Dit individuele en irratio-

nele zijn m.i. de typisch Europese kenmerken van de Don Juan-figuur.

'O, droom, wij vragen om geen dak, wij vragen niet
hun vuur om bij te kleumen – wij, die de
vertrouwden
der meeuwen uwer kusten zijn – wij vragen niet,
dan deze vleuglen, ons gegeven, te behouden'.
Zoals A. Roland Holst zingt.

J. K.-v. Br. B.

Don Juan en God

DE Don Juan-figuur is niet alleen van betekenis uit het oogpunt van sexuele zeden, maar ook van een godsdienstig standpunt. Het is bij Tirso de Molina duidelijk, dat Don Juan de vrouwen niet verleidt uit sexuele behoefte, maar uit machtsbegeerte: vandaar dat hij ze na de verovering, nauwelijks bevredigd, weer verlaat. In het toenmalige Spanje nu was elke man aan zijn eer verplicht, zijn vrouw en zijn ongetrouwde zuster met de degen te beschermen, als zij (wat gewoonlijk gebeurde) dreigden verleid te worden. En de twistzieke Don Juan daagt dus de mannen uit, wie hij zijn macht wil tonen. Zo doodt hij de vader van een zijner geliefden. Maar hij tast aldus in de vader het beginsel aan van het goddelijk gezag, hij daagt God zelf uit. Hij is geen atheïst, maar een anti-theïst. Deze opstand tegen God moet hij met de hel betalen: een waarschuwing aan de hanige mannetjes, een troost voor de zielige mannen, wier vrouwen of zusters hij heeft verleid.

IN de Italiaanse versie, waarvan mevr. K. deskundig gewaagt, is Don Juan een atheïst geworden, en zo ook in het stuk van Molière. De tendens wordt nu 'burgerlijker': Don Juan zou geen moraal (wet, zeden en gewoonten) kennen, omdat hij niet aan God gelooft, een fictie van de theologen. Het kan wel zijn, dat 'Gods geboden' een bron van gezag zijn, maar daarvan hebben de mensen zich dan weinig aangetrokken. Ligt de 'zedewet' niet in hen, dan zal het godsdienstig geloof hen ethisch niet verheffen. Dat doet nog eerder een behoorlijk georganiseerde gemeenschap. In de romantiek van de achttiende en negentiende eeuw treedt dan een meer sentimenteel element op: de mens is zwak en feilbaar, God krijgt medelijden met hem, en de liefde kan hem redden: het thema van Zorrilla.

LATER raakt, zoals mevr. K. in haar overzicht aantoonde, de verbinding van de Don Juanfiguur met de godsdienst verloren. De psychologen gaan zich met hem bezig houden. Waarom ontvlucht hij steeds weer de vrouwen, nadat hij ze heeft verleid? Omdat hij bang van hen is, bang van hun hartstocht. In feite is de dolende Don Juan geen krachtfiguur, maar een zwakkeeling, bevreesd voor elke verantwoordelijkheid en slachtoffer van zijn eigen driften. In de Spaanse literatuur van deze eeuw komt dit thema veel voor, onder andere in *Tigre Juan* van Pérez de Ayala en bij Miguel de Unamuno. Verwant aan deze visie is die van George Bernard Shaw (in *Mens en Oppermens*) waarin ironisch wordt gesteld, dat de vrouw de sterkste partner is, die aan de man de illusie laat dat hij haar verleidt, terwijl het omgekeerde het geval is. En waarom verleidt de vrouw de man? Omdat zij hem nodig heeft voor haar 'teeltkeuze', omdat de sexualiteit in haar een vader zoekt voor haar kinderen. Om die kinderen is het begonnen, niet om de man. Een overigens even romantische visie als alle andere. Was het maar waar dat de sexuele liefde in dienst stond van de 'eugenese': de verbetering en uitverkiezing van een nageslacht!

Intussen is het wel duidelijk dat 'donjuanisme' een begrip is, waaraan meer vastzit dan er gewoonlijk mee wordt aangeduid, zoals mevr. K. in haar studie terecht heeft getoond.

C.

Cursussen Humanistisch Opleidings Instituut

IN een vorig nummer van Mens en Wereld was een aankondiging opgenomen van de opleiding tot geestelijke raadslieden en vormingsleiders aan het Humanistisch Opleidingsinstituut. Er zijn naar aanleiding van dat bericht nogal wat verzoeken om nadere informatie binnengekomen en het leek ons daarom nuttig, iets meer over het H.O.I. te vertellen.

DE geschiedenis van het H.O.I. begint formeel op 4 juni 1964, toen de akte werd verleden van de door het Humanistisch Verbond en het Humanistisch Thuisfront in het leven geroepen 'Stichting Humanistisch Opleidingsinstituut'. Het eigenlijke begin van de opleiding ligt een paar jaar verder terug. In 1961 verklaarde de toenmalige Minister van Defensie, naar aanleiding van een enquête van het Humanistisch Thuisfront, ervan overtuigd te zijn, dat er een reële behoefte bij militairen bestond aan humanistische geestelijke verzorging en daarmee werd de weg vrijgemaakt voor humanistische geestelijke verzorging in de strijdkrachten.

IN afwachting van een definitieve beslissing werd in 1962 een cursus gegeven voor aspirant-raadslieden, waarin vakken werden gedoceerd als humanistiek, filosofie, andragogiek, kennis van de bijbel en het christendom, kennis van de niet-westerse religies, sociologie en praktische vorming. Omdat elders in het Humanistisch Verbond evenzeer behoefte bestond aan goed geschoolde functionarissen, besloot men de zaken goed aan te pakken. Met ingang van september 1963 werden twee nieuwe cursussen geïmplementeerd: een voor raadslieden en een voor docenten voor het humanistisch vormingsonderwijs. Beide, grotendeels parallel lopende cursussen zouden twee jaar duren. De lijn van 1962 is sindsdien doorgetrokken; de cursus 1968/1971, die in september a.s. begint, is de zevende in successie. Er is echter een belangrijk verschil met voorgaande cursussen. De nieuwe cursus zal nl. drie jaar duren. Gedurende twee jaar wordt een serie inleidings- en aanvullingscolleges gegeven, terwijl in het derde jaar een stage van 10 maanden moet worden gevolgd. Zowel cursus als stage houden rekening met het feit, dat de cursisten doorgaans alleen de avonden en weekeinden voor studie beschikbaar hebben. Bereidheid en gelegenheid tot studie tijdens de opleiding zijn echter wel nodig; de ervaring heeft geleerd, dat per week ten minste twee avonden nodig zijn om de collegestof te verwerken. Het diploma, dat na het met goed gevolg afleggen van een examen wordt uitgereikt, biedt de mogelijkheid, hetzij als geestelijk raadsman werkzaam te zijn in een der sectoren van de geestelijke verzorging, of humanistisch vormingsonderwijs te geven. Helaas zijn de mogelijkheden als beroepskracht te worden aangesteld vooralsnog beperkt. De opleiding is vooral bedoeld voor hen die als vrijwilliger een taak willen vervullen in een der humanistische organisaties.

DE cursus is in beginsel toegankelijk voor jongeren van humanistische levensovertuiging, die in het bezit zijn van een diploma van een middelbare school en kunnen terugzien op enige voortgezette studie of op voldoende ervaring in de sociaal-pedagogische sector. De leergang tot geestelijk raadsman/-vrouw staat open voor alle jongeren, die voorts geschiktheid tonen voor het raadsliedenwerk; de leergang voor vormingsleider/leidster staat open voor jongeren,

die beschikken over een onderwijsbevoegdheid. Als leeftijdsgrenzen worden als regel minimaal 25 en maximaal 35 jaar aangehouden. Een Commissie van Toelating beoordeelt de persoonlijke geschiktheid van de kandidaat. Bij de beslissing wordt – afgezien van bovengenoemde toelatingsvoorwaarden – rekening gehouden met een aantal andere factoren, waaronder toekomstige plaatsingsmogelijkheden. Bovendien zijn in bijzondere gevallen afwijkingen mogelijk van de gestelde leeftijdsgrenzen. Ontheffing van de eis, een formele onderwijsbevoegdheid te bezitten, kan worden verleend wanneer naar het oordeel van de Commissie sprake is van een gelijkwaardige opleiding. De financiering van opleidingen als deze brengt voor de humanistische organisaties zware lasten met zich mee. Voor de cursisten is de bijdrage gesteld op f 400,- per cursusjaar. Boeken en leermiddelen worden door het H.O.I. verstrekt. Zonodig kan reductie op het cursusgeld worden gegeven.

Voor wie nog meer wil weten, het secretariaat is gevestigd in het Erasmushuis te Utrecht, Oudegracht 152, postbus 114, tel. (030)-24641.

Arbeid nu en morgen

Conferentie op 23 juni 1968 te Amersfoort

Tijdens deze conferentie zal aandacht worden gevraagd voor de veranderingen welke zich in de betekenis van de arbeid voor de mens voltrekken of zich nog zullen voltrekken. De directe aanleiding tot het organiseren van de conferentie was de publikatie van het rapport 'Humanisme en Arbeid', samengesteld door een commissie onder leiding van prof. dr. P. Thoenes. In het rapport is er naar gestreefd een humanistische waardering te geven van de arbeid.

Over **ARBEID NU EN MORGEN** zullen spreken: de heer A. L. den Broeder en prof. dr. J. Kruihof.

De conferentie zal onder leiding staan van dr. P. B. Defares, voorzitter van de sociaal-wetenschappelijke sectie van Socrates.

Asielerlening

HIERBIJ zend ik u een 'Dezer Dagen' uit de 'Nieuwe Rotterdamse Courant' van 4 maart, over de weigering van Engeland, Aziaten uit Oost-Afrika die de Britse nationaliteit bezitten, in Groot Britannië toe te laten. We lezen daar: 'zou het niet iets voor Nederland zijn om althans een bepaald aantal van deze ongelukkigen toe te staan zich in ons land te vestigen? Het zou in overeenstemming zijn met onze traditie van verdraagzaamheid en onze protesten tegen discriminatie een zekere geloofwaardigheid geven en een zekere waardigheid die zij nu dikwijls missen.'

De suggestie die aan het slot van het artikel wordt gedaan, vind ik bijzonder sympathiek. De opname van Indonesiërs heeft ons veel geleerd en deze is tamelijk bevredigend verlopen. Wij leven in een tijd, waarin de kerken zich – terecht – geroepen voelen zich met maatschappelijke problemen in te laten. Zou het nu niet eens de beurt aan de humanisten zijn, hier initiatieven te ontwikkelen?

Hoogachtend,
W. H. E. VAN GELDER

Radiolezingen

(Hilversum I)

Zondag, 9 juni 9.45–10.00 uur: C. van Rijsinge: titel nog niet bekend.

Zondag, 16 juni 9.45–10.00 uur: mevr. D. Heroma-Meilink: 'Iedereen heeft het recht'.

Zondag, 23 juni 9.45–10.00 uur: P. Bordewijk: 'Voorspellingen'.

Kuisheid of overspel

NAAR aanleiding van het artikel onder bovenstaand opschrift in 'Mens en Wereld' d.d. 2 maart van ons medelid, de heer Snijder, gaarne enkele opmerkingen. Waar gaan we toch naar toe, waarde heer Snijder wanneer uw ideeën gemeengoed zouden worden? Ik lees wel dat u voorlopig slechts een open gesprek voorstaat, eerlijkheid en tolerantie propageert, maar uw vorig ingezonden artikel en ook dit weer suggereert een zo ver gaande openheid en tolerantie op seksueel gebied dat m.i. alleen maar bandeloosheid en uiteindelijk een complete chaos het resultaat kan zijn. Ik behoor met mijn zestig jaren tot de oudere generatie, wil waarlijk niet als een zedelijkheids-apostel fungeren, maar het lot van de mensheid gaat mij ter harte en ik kan alleen daarom al een woord van protest niet achterwege laten.

Enerzijds waardeer ik uw openheid, uw openhartigheid, uw menselijkheid, maar anderzijds beluister ik in uw woorden een tekort aan beheersing van zelfzuchtige verlangens. Hebt u zich wel 's afgevraagd wat een zee van ellende, van gekwetste gevoelens, van jaloezie, droefenis, verbittering, haat, kinderverwaarlozing, gezinsontreding daar uit voort zou kunnen of zal komen?

U reageert slechts met algemeenheden op de prettige, humane, weldoordachte reactie van een mevrouw (tot mijn spijt heb ik het artikel niet meer) op uw eerste ingezonden ontboezeming. Waarom niet concreet gereageerd op de concrete consequenties waarvoor buitenechtelijke activiteiten u in de intieme kring der uwen onherroepelijk zouden plaatsen?

UW tweede artikel heeft teveel algemeenheden en vaagheden. 'Het instituut huwelijk aanpassen aan nieuwe leef- en gevoelsdimensies'...? Het huwelijk is de consequentie van daden die men in volkomen vrijheid van handelen *zelf gewild heeft* en terecht nagelt de wet de mens vast aan eigen verantwoordelijkheid! Natuurlijk moet men banden kunnen verbreken, nieuwe kunnen aangaan, maar alles open en eerlijk en in elke situatie onder volkomen aanvaarding van de consequenties van het leed dat men zijn medemens er mee aandoet. Welke die in materiële zin zijn, dat moge ook in een veranderend wereldbestel een onpartijdige Wet ons steeds duidelijk voor ogen blijven stellen. Dat heeft niets te maken met 'ingekapseld zijn', het systeem van benarde 'normen', 'wereldvreemd gefilosofeer', 'boven onze animale stand leven'(!), een 'wensdroom van kamergeleerden', 'zich conformeren aan de middelmatigheid'... Dat heeft alles te maken met het mens-zijn, met het aanvaarden van verantwoordelijkheid, met het ontzien van de gevoelens van zijn medemens, met het waarlijk mens willen zijn in een dienende taak jegens de medemens die we *vrijwillig* met ons lot verbonden hebben, in een dienende taak jegens de kinderen die je ter wereld hebt helpen brengen, en, als 't effe kan, in een dienende taak jegens de medemens ook buiten die kring. Zou men aldus de interpretatie van het mens-zijn niet beter verstaan dan door al dat gepraat over en denken aan de inderdaad bij elk mens wel min of meer latent aanwezige bigame of misschien wel polygame gevoelens of neigingen? Nu hoeft men, hierop doorborend, niet te wijzen op misstanden en frustraties. Die zijn er om binnen de perken gehouden en op humane wijze verholpen te worden; die zijn er niet om gecultiveerd te worden tot de complete... chaos.

Het verbaast me dat een dergelijk verschil in appreciatie onder Humanisten nog mogelijk is. Du sublime jusqu'au ridicule il n'y a qu'un pas...

Nijmegen

J. BULTEN

Geschiedenis van het Humanisme in Nederland

door dr. A. L. Constandse

'een boeiende geschiedenis van een belangwekkende stroming die veel grote Nederlanders heeft voortgebracht.'

190 blz.

f 8,90

Essays van een Humanist

door Julian Huxley

Nu in Nederlandse vertaling.

Enige opstellen van deze bekende auteur, die hiermede een eigen bijdrage aan de humanistische gedachtenwereld levert.

263 blz.

f 14,90

Jezus van Nazaret

10 visies op de figuur van Jezus Christus. (vanuit christelijk, humanistisch en joods, mohammedaans en boeddhistisch standpunt)

108 blz.

f 2,95

De tegenwoordige stand van het wijsgerig denken

door prof. dr. C. A. Mennicke

'vooral boeiend door de beschrijving van de existentialistische levenshouding.'

163 blz.

f 5,50

Bevrijdend Humanisme

door H. Lips

Een belichting van vele facetten van het humanisme, geschreven in een voor ieder verstaanbare taal.

152 blz.

f 3,90

Kennis van Goed en Kwaad

door dr. Libbe van der Wal

'de schrijver richt zich tot de ontwikkelde lezer, van wie hij geen filosofische geschooldheid eist. Hij vermijdt het vaak hinderlijke vakjargon. Zijn betoog is glashelder, zijn wijze van schrijven levendig en boeiend.'

270 blz.

f 6,90

U kunt deze uitgaven bestellen bij het centraal bureau van het Humanistisch Verbond, Postbus 114, Utrecht, bij voorkeur door storting of overschrijving van het verschuldigde bedrag op giro 304960 t.n.v. het Humanistisch Verbond, Utrecht.

ANNONCES:

Weduwnaar, 77 j., vitaal, (humanist-buitenkerkelijk) **zoekt ruime zit-slaapkamer** en keukentje voor elektrisch koken, plus fietsstalling, onder motto 'vrijheid-blijheid en niemand tot last'. Huur ± f 100,- p. m., in Den Haag of omgeving of Rotterdam. Brieven aan A. A. Suerink, 't Vaartje 9, Waspik (N.-B.).

Student, heel rustig met alleen rustige vrienden, zoekt per 1 okt. a.s. (event. eerder) **kamer in A'dam**. Brieven aan P. J. S. Zwart Jr., Van der Helstlaan 4, Bilthoven.

Buitenkerkelijk?

Vraag inlichtingen over het

Humanistisch

Verbond

postbus 114

Utrecht

(of stuur ons adressen van belangstellenden)

**HET HUMANISTISCH
OPLEIDINGSINSTITUUT**

roept gegadigden op voor opleiding tot:

A. Humanistisch geestelijk raadsman

**B. Vormingsleider, i.h.b. voor het
humanistisch vormingsonderwijs**

Tijd en plaats: De cursus duurt drie jaar. De colleges worden gedurende twee jaar gegeven te Utrecht, 's zaterdags om de 14 dagen van 14-18 uur. In het derde jaar valt een 10 maanden durende stage. Vakantie van 1 juli tot 1 september.

Vakken zijn o.a.: Humanistiek, filosofie, andragogie/pedagogiek, kennis van het christendom, van de bijbel en van de niet-westerse religies.

Vereisten: Middelbare schoolopleiding en enige jaren voortgezette studie. Leeftijdsgrenzen tussen 25-35 jaar. Humanistische levensovertuiging. Een commissie van toelating beoordeelt de persoonlijke geschiktheid van de kandidaat.

Mogelijkheden: Na de studie bestaat de mogelijkheid, als vrijwilliger of als beroepskracht werkzaam te zijn.

Cursusgeld: Het cursusgeld bedraagt f 400,- per cursusjaar.

**Inlichtingen en
aanmelding:** Zo spoedig mogelijk bij het Humanistisch Opleidings Instituut, Oudegracht 152, Utrecht, postbus 114, tel. (030)-24641.

HUWELIJK

De door het Humanistisch Verbond opgerichte niet-commerciële

CORRESPONDENTIEKRING

helpt u bij het leggen van serieuze

HUWELIJKSCONTACTEN

op basis van eigen keuze.

Vraag brochure met voll. inl. aan de Humanistische Correspondentiekring, postbus 210, Utrecht. A.u.b. 40 ct. postzegels bijsluiten.

INDEX-CIJFERS

van de kosten van het levensonderhoud voor gezinnen van hoofd- en handarbeiders (exclusief sociale lasten) volgens opgave van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

1958	117	
1959	118	stijging 0,85%
1960	121	„ 2,54%
1961	123	„ 1,65%
1962	127	„ 3,25%
1963	132	„ 3,94%
1964	140	„ 6,06%
1965	147	„ 5,00%
1966	156	„ 6,12%
1967	161	„ 3,21%
1968	?	

Omdat „Aurora” het kapitaal van alle op Index-Benaderingsvoorwaarden gesloten verzekeringen met de bovengenoemde percentages heeft verhoogd, hebben de verzekerde bedragen hun koopkracht behouden.

Hoe gaat dit verder?

In de brochure „Index-Benadering. Hoe en Waarom” wordt verteld op welke wijze „Aurora” haar verzekerden een zoveel mogelijk waardevaste levensverzekering biedt.

N.V. LEVENSVZERZKERING-MAATSCHAPPIJ

Aurora

Nachtwachtaan 20, Postbus 9200 Amsterdam - Telefoon 78 33 55

MENSEN KOSMOS

24e jaargang

Tweemaandelijks tijdschrift, gewijd aan de studie van wijsbegeerte, religie en geestelijke stromingen.

Redactie: Dr. H. Groot, Mr. N. Kluwer, P. Krug en Dr. D. H. Prins.

Abonnementsprijs f 15,- per jaar (6 nummers). Losse nummers f 2,50.

Vraagt toezending gratis proefnummer en catalogus van uitgaven op geestelijk gebied bij de uitgever **N. KLUWER-DEVENTER**.

Ook verkrijgbaar bij de boekhandel.